

**Приватний вищий навчальний заклад
«Медико-Природничий Університет»**

м. Миколаїв

СИЛАБУС

Навчальна дисципліна	Психологія невідкладних станів
Освітньо-професійна програма	Психологія
Освітньо-професійний ступінь	Перший (бакалаврський)
Спеціальність	053 Психологія
Галузь знань	05 «Соціальні та поведінкові науки»
Статус дисципліни	Вибіркова
Форма навчання	Очна
Рік навчання/семестр	IV рік, семестр 7
Кількість кредитів ECTS/ Обсяг	Кредитів 5 усього годин 150 лекцій 24 семінарські 48 самостійна робота 78
Викладач ПП	
E-mail, контактний телефон викладача	
Посилання на сайт	
Консультації	За графіком впродовж навчального року
Анотація до курсу	В навчальному курсі висвітлюються: предмет, методи, основні концепти, положення, поняття, сучасні підходи в практиці психологічної роботи невідкладних станів. Структура, система, підходи, протоколи і алгоритми психологічної роботи з різними формами невідкладних станів. Курс базується на значному масиві фактів, одержаних за допомогою новітніх наукових досліджень, практичної консультативної та психотерапевтичної роботи практикуючих психологів.
Мета та завдання курсу	Метою викладання навчальної дисципліни «Психологія невідкладних станів» є формування в студентів фахових компетенцій та вмінь надавати медикопсихологічну допомогу особам, які її потребують внаслідок життєвої кризи особистості, дії стресових факторів, в екстремальних умовах професійної діяльності та при надзвичайних ситуаціях; цивільному населенню, здатності розв'язувати складні задачі та проблеми інноваційного характеру в сфері охорони психічного здоров'я населення, забезпечувати психопрофілактику, психодіагностику та психокорекцію, лікування захворювань, пов'язаних із психічним здоров'ям, вирішення професійних питань в ситуаціях, що характеризуються невизначеністю умов та вимог і можуть передбачати необхідність проведення досліджень та/або здійснення інновацій.

	Основними завданнями викладання дисципліни «Психологія невідкладних станів» є: • розуміння причин та особливостей перебігу надзвичайних ситуацій, кризових та екстрених станів людини; • розуміння особливостей психічного життя особистості в умовах надзвичайних ситуацій, кризових та екстрених станів людини; • засвоєння основних напрямків психологічної допомоги у надзвичайних, екстрених, кризових ситуаціях; • ознайомлення з основними механізмами становлення та розвитку психіки людини в умовах кризових, екстрених, надзвичайних ситуацій; • оволодіння основними методиками визначення психоемоційних станів особистості з метою психологічної допомоги в умовах надзвичайних станів, кризових та екстрених життєвих ситуаціях;
Програмні результати навчання	
Під час вивчення дисципліни «Психологія невідкладних станів» у здобувачів вищої освіти мають сформуватися наступні компетентності: Загальні: ЗК 1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. ЗК 2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності. ЗК 5. Здатність бути критичним і самокритичним. ЗК 11. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя. Фахові: ФК 04. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел. ФК08. Здатність організовувати та надавати психологічну допомогу (індивідуальну та групову). ФК 13. Здатність розробляти та реалізовувати типові програми, спрямовані на профілактику відхилень у соціальному та особистісному статусі, психічному та професійному розвитку людини. У процесі вивчення навчальної дисципліни досягаються такі програмні результати навчання: ПРН 1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання . ПРН 2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань для розуміння спеціальних розділів психології з метою майбутньої спеціалізації та освоєння міждисциплінарного зв'язку. ПРН 11. Складати та реалізовувати план консультативного процесу з урахуванням специфіки та індивідуальних особливостей клієнта, забезпечувати ефективність власних дій. ПРН 12. Складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, тренінгів відповідно до вимог замовника. ПРН 13. Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб відповідно до віку. ПРН 14. Ефективно виконувати різні ролі у процесі вирішення фахових завдань, демонструвати	

лідерські якості і вміння узгоджено працювати в аудиторії самостійно та під керівництвом викладача.

ПРН 15. Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку, вміло використовувати психотерапевтичні прийоми і прийоми впливу на свідомість і поведінку.

Зміст курсу		
№ з/п	ТЕМИ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ	Кількість годин
1	Тема 1. Кризи розвитку та діяльності особистості.	4
2	Тема 2. Життєві кризи особистості, викликані зовнішніми чинниками.	4
3	Тема 3. Поняття екстреної психологічної допомоги	6
4	Тема 4. Поняття й класифікація надзвичайних ситуацій.	4
5	Тема 5. Організація медико-психологічної допомоги в надзвичайних ситуаціях.	6
	Усього:	24
№ з/п	ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	Кількість годин
1.	Практичне заняття 1. Вікові кризи.	4
2.	Практичне заняття 2. Кризи ідентичності, самореалізації та самоствердження.	4
3.	Практичне заняття 3. Поведінкові реакції особистості на кризи, спричинені зовнішніми факторами.	4
4.	Практичне заняття 4. Негативні емоційні переживання внаслідок травматичної події, невиліковної хвороби, ситуації втрати.	6
5.	Практичне заняття 5. Афект, його медико-психологічна характеристика.	6
6	Практичне заняття 6. Екстрена медико-психологічна допомога в ситуаціях гострих психозів.	6
7	Практичне заняття 7. Екстрена медико-психологічна допомога в ситуаціях високого суїцидального ризику	6
8	Практичне заняття 8. Психологія тероризму й "стокгольмський синдром"	4
9	Практичне заняття 9. Психологія травми й посттравматичних стресових розладів.	4
10	Практичне заняття 10. Медико-психологічні аспекти стресостійкості, соціальної адаптації та реабілітації постраждалих внаслідок надзвичайних ситуацій.	4
	Усього:	48
№ з/п	ТЕМИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	Кількість годин
1.	Поняття життєвої кризи особистості. Вікові кризи, їх значення в житті людини.	2
2.	Медико-психологічні проблеми, пов'язані з віковими кризами особистості.	1
3.	Поняття про віктимність особистості.	1
4.	Криза статевої ідентичності як медико-психологічна проблема.	1
5.	Криза етнічної ідентичності.	1
6.	Кризи професійної діяльності особистості.	2
7.	Сімейні кризи.	1
8.	Кризи самореалізації та самоствердження особистості.	1
9.	Зовнішні чинники, що можуть спричинити життєву кризу.	1
10	Хвороба як життєва криза. Медико-психологічні аспекти інвалідизуючих хвороб.	1

11	Медико-психологічні аспекти невиліковних хвороб, паліативної медицини, вмирання та смерті.	1
12	Медико-психологічні аспекти втрати.	1
13	Криза зміни місця проживання. Медико-психологічні проблеми мігрантів, внутрішньо переміщених осіб, переселенців, біженців.	2
14	Криза втрати роботи.	2
15	Поведінкові аспекти кризових ситуацій.	2
16	Діагностика кризових станів.	2
17	Надання медико-психологічної допомоги в кризових ситуаціях.	2
18	Поняття екстрених ситуацій, їх класифікація.	2
19	Вплив екстреної ситуації на психологічний та психічний стани особистості.	2
20	Поведінкові реакції особистості в екстрених ситуаціях.	2
21	Діагностика екстрених психічних станів.	2
22	Негативні психічні стани, їх причини.	2
23	Фактори, що провокують екстрені психічні реакції особистості.	2
24	Гострі психотичні стани: причини, ризики, надання допомоги.	2
25	Поняття афекту, причини його розвитку, експертне значення, диференціальна діагностика, надання допомоги.	2
26	Суїцидальна поведінка особистості: причини, диференціальна діагностика, допомога, профілактика, групи ризику.	2
27	Невідкладна психіатрична допомога. Медико-правовий аспект невідкладної психіатричної допомоги.	2
28	Поняття про надзвичайну ситуацію. Класифікація надзвичайних ситуацій.	2
29	Психологія тероризму. Види терористичних актів. Психологічний портрет терориста.	2
30	Психологія поведінки заручників. Поняття "стокгольмського синдрому"	2
31	Війна як надзвичайна ситуація. Реакції особистості на військову травму.	2
32	Поведінкові реакції на надзвичайну ситуацію.	2
33	Посттравматичний стресовий розлад: причини, діагностика, допомога, профілактика. Психофізіологія стресу.	2
34	Первинні психічні стани при катастрофах.	2
35	Психогенні психічні розлади.	2
36	Адаптаційний синдром	2
37	Самодопомога при гострих стресових реакціях	2
38	Організація медико-психологічної допомоги на місці надзвичайної ситуації.	2
39	Міжнародний досвід надання медико-психологічної допомоги постраждалим.	2
40	Медико-психологічна допомога в ситуації горя, втрати.	2
41	Медико-психологічна допомога при синдромі вигорання.	2
42	Медико-психологічна допомога при вторинній травмі.	2
43	Етичні аспекти медико-психологічної допомоги в надзвичайних ситуаціях.	2
44	Основи психотерапії негативних психічних станів.	2
	Усього:	78

Пререквізити	«Загальна психологія», "Вступ до спеціальності" "Експериментальна психологія та психодіагностика".
Кореквізити	«Психологія стресу та суїцидологія»
Постреквізити	Післядипломне навчання та також закладає

	фундамент для подальшого засвоєння здобувачами знань та вмінь з циклу дисциплін професійної та практичної підготовки за освітнім рівнем магістр
Методи навчання	Методи навчання: способи, якими забезпечується набуття здобувачами відповідних компетенцій через засвоєння програмного матеріалу та активізацію навчального процесу, а саме (обрати необхідне): • для всіх видів занять: робота з літературою; пояснення; дискусія; диспут; • для лекційних занять: лекція; бесіда; ілюстрування; • для семінарських занять: вправа; практична робота; • методи контролю і самоконтролю: фронтальне опитування; контрольні роботи; контрольні тестові роботи програмованого типу (перелік запитань і можливі варіанти відповідей). Альтернативно може застосовуватися наступна класифікація методів навчання: пояснювально-ілюстративний метод; проблемного викладу; частково-пошуковий метод; дослідницький. Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання виступають: • залік; • стандартизовані тести; • аналітичні звіти, реферати, есе; • презентації результатів виконаних завдань та досліджень; • студентські презентації та виступи на наукових заходах; • інші види індивідуальних та групових завдань.
Засоби діагностики	Форма поточного контролю – усне опитування, тестування на практичних заняттях, виконання індивідуальних завдань. Періодична форма контролю – виконання контрольних робіт, планів, колоквиуми, творчі роботи. У процесі навчання студентів використовуються наступні методи контролю: методи усного контролю, методи письмового контролю, методи практичного контролю, дидактичні тести, спостереження, методи програмованого контролю. Відповідно до вимог регламенту навчального процесу для успішного засвоєння знань студентами та об'єктивного їх оцінювання здійснюється: • систематичний поточний контроль знань під час практичних занять у формі вибіркового усного опитування та практичних завдань, підготовки доповідей за темою заняття, доповнень до доповідей, участі в обговоренні, презентації самостійних завдань. • модульний контроль у формі стандартизованого опитування за теоретичними питаннями, написання студентами поточних письмових тестових завдань, практичних завдань за означеними модулями.
Засоби контролю	поточний контроль, підсумковий контроль (залік)
Перелік питань до підсумкового контролю вивчення курсу	
1. Психічне обстеження людини. Заключення що до психічних процесів та станів після повного обстеження. 2. Психічний та емоційний стан.	

3. Інтелектуальний розвиток дитини.
4. Психологічна характеристика.
5. Психодіагностика дітей в напрямках: визначення стану психічних процесів і особливостей особистості;
6. Діагностика та психодіагностика в роботі психолога невідкладних станів.
7. Предмет психодіагностики
8. Об'єкт психодіагностики
11. Психодіагностика як теоретична дисципліна.
12. Непряме навчання.
13. Ефект плацебо, як фармакологічна індиферентна речовина, яка імітує лікарський засіб.
14. Розгляд психотерапії як загально медична дисципліна.
15. Симптоматичні та патогенетичні методи лікування.
16. Розгляд раціональної психотерапії або переконання, та методи її використання.
17. Визначення поняття групова психотерапія.
18. Техніки та методики для коректної та ефективної роботи в групі.
19. Види та функції роботи в груповій психотерапії.
20. Розгляд позитивних та негативних опрацювань проблем.
21. Поняття інсайту. Детальний розгляд основ технології групового тренінгу.
22. Розгляд фази орієнтації та конфронтації.
23. Психоаналітичне лікування.
24. Експресія несвідомих почуттів, імпульсів, фантазій, ідей.
25. Йозеф Бресер і Зігмунд Фрейд - опис терапевтичної техніки гіпнотичного катарсису, що її застосовують для усвідомлення витіснених почуттів і спогадів про травмовані ситуації.
26. Розгляд техніки концентрації З. Фрейда.
27. Аналіз снів за допомогою вільних асоціацій.
28. Розпізнавання опори та використання інтерпретацій для досягнення пацієнтом усвідомлення власної символічної поведінки та психодинаміки (інсайту).
29. Аналіз спілкування. Теорія трансакційного аналізу.
30. Основні положення і структура трансакційного аналізу.
31. Теорія сценаріїв.
32. Теорія Берна.
33. БERN виділяє шість патерів сценарного процесу: «Доки не», «Після», «Ніколи», «Завжди», «Майже», «Сценарій з відкритим кінцем».
34. Психогенні захворювання.
35. Невротичні, пов'язані зі стресом, розлади, гострі і затяжні реактивні психози, соматоформні та психосоматичні порушення, а також посттравматичні стресові розлади. Психічні травми.
36. Реакція на тяжкий стрес і порушення адаптації та тривожно-фобічні розлади.
37. Класифікація психогенних захворювань:
38. Гостра реакція на стрес (невротична реакція);
39. Неврози (невротичні розлади);
40. Соматоформні розлади;
41. Психогенні (реактивні) психози;
42. Посттравматичні стресові розлади;
43. Психосоматичні захворювання. Розгляд когнітивних розладів, емоційна нестійкість, слабкість контролю потягів та зниження соціальної толерантності.
44. Аналіз тривожного та залежного розладу особистості.
45. Специфічні і неуточнені розлади особистості.
46. Психологічні та поведінкові розлади, що пов'язані із сексуальним розвитком та

орієнтацією.

47. Навмисне викликання або симуляція симптомів або інвалідизації, фізичних або психологічних станів

48. Патопсихологічні діагностичні критерії;

49. Параклінічні методи дослідження;

50. Клінічні діагностичні критерії;

51. Поняття синдрому вигорання.

52. Види, причини та розвиток

53. Синдром професійного та емоційного вигорання.

54. Діагностика синдрому вигорання.

55. Профілактика синдрому вигорання.

56. Рекомендації для працівників та спеціалістів соціальних служб. 57. Спостереження професійних спеціалістів та надання кваліфікованої допомоги людині із емоційним вигоранням.

Політика курсу

Навчальна дисципліна «Психологія невідкладних станів» є вибірковою дисципліною для здобувачів вищої освіти освітньо-професійної програми «Психологія» спеціальності 053 Психологія.

При вивченні навчальної дисципліни «Психологія невідкладних станів» здобувач виконує завдання згідно з навчальним планом та у відповідності до програми силабусу, що включають відвідування практичних занять, опрацювання інформаційних джерел та літератури, підготовку до занять, підготовку презентацій.

Запізнені завдання (письмові роботи). Здобувачам вищої освіти, які вчасно не мають можливості скласти домашні завдання викладач надає можливість для їх повторного виконання й складання у визначеним ним термін.

Академічна доброчесність. Очікується, що роботи здобувачів будуть їхніми оригінальними дослідженнями чи міркуваннями. Відсутність посилань на використані джерела, фабрикавання джерел списування, втручання в роботу інших студентів становлять, але не обмежують приклади можливої академічної не доброчесності. Виявлення ознак академічної не доброчесності в письмовій роботі студента є підставою для її не зарахування викладачем, незалежно від масштабів плагіату чи обману.

Відвідування занять. Відвідувати усі види навчальних занять; вчасно інформувати деканат про неможливість відвідувати навчальні заняття, складати (перескладати) екзамени, заліки тощо через поважні причини; подати підтверджувальні документи, що засвідчують поважну причину, яка унеможливила відвідування навчальних занять, складання (перескладання) екзаменів, заліків тощо; ліквідовувати академічну заборгованість у встановлені терміни.

Література. Уся література, яку здобувачі вищої освіти не можуть знайти самостійно, буде надана викладачем виключно в освітніх цілях без права її передачі третім особам. Здобувачі заохочуються до використання також й іншої літератури та джерел, яких немає серед рекомендованих.

Політика оцінювання курсу

Оцінювання якості знань студентів, в умовах організації навчального процесу за кредитно-трансферною системою здійснюється шляхом поточного, кредитного, підсумкового (семестрового) контролю за 100-бальною шкалою оцінювання, за шкалою ECTS та національною шкалою оцінювання.

Досягнення студента оцінюються за 100-бальною системою Університету. Підсумкова оцінка навчального курсу включає в себе оцінки з поточного контролю. У кожного компонента своя частка в загальній системі оцінок. У проміжних оцінках студент може набрати до 100 балів.

Відповідно до вимог регламенту навчального процесу для успішного засвоєння знань студентами та об'єктивного їх оцінювання здійснюється:

систематичний поточний контроль знань здійснюється під час семінарських і практичних

занять у формі вибіркового усного опитування та тестових завдань, підготовки доповідей за темою заняття, доповнень до доповідей, участі в обговоренні, презентації самостійних завдань.

семестровий контроль організовано у формі стандартизованого опитування за теоретичними питаннями, написання студентами поточних письмових тестових завдань, практичних завдань за кредитами;

оцінювання рівня виконання самостійної роботи проводиться на основі перевірки змісту роботи та її захисту у формі доповіді, реферату.

самостійне завдання перевіряється на відповідність оформлення згідно з вимогами, а також на повноту, ґрунтовність матеріалу, наявність цікавих фактів та прикладів, висновків.

Досягнення студента оцінюються за 100-бальною системою Університету. Підсумкова оцінка навчального курсу включає в себе оцінки з поточного контролю. У кожного компонента своя частка в загальній системі оцінок. У проміжних оцінках студент може набрати до 100 балів.

Під компонентом проміжних оцінок розуміються поточні оцінки протягом семестру (активність, участь в дискусіях; виконання завдань та інше).

Поточний контроль проводиться на кожному практичному занятті та за результатами виконання завдань самостійної роботи. Він передбачає оцінювання теоретичної підготовки здобувачів вищої освіти із зазначеної теми (у тому числі, самостійно опрацьованого матеріалу) під час роботи на семінарських заняттях та набутих практичних навичок під час виконання завдань практичних робіт.

Критерії оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти під час самостійної роботи на семінарських та практичних заняттях

1-2 бали – студент виявляє знання і розуміння основних положень навчального матеріалу, може поверхово аналізувати події, процеси, явища і робити певні висновки; відповідь його правильна, але недостатньо осмислена; самостійно відтворює більшу частину навчального матеріалу; відповідає за планом, висловлює власну думку щодо теми, вміє застосовувати знання для виконання за зразком; користується додатковими джерелами.

3 бали – знання студента є достатньо ґрунтовними, він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, логічно висвітлює події з точки зору смислового взаємозв'язку, уміє аналізувати, встановлювати найсуттєвіші зв'язки та залежності між явищами, фактами, робити висновки, загалом контролює власну діяльність. Відповідь повна, логічна, обґрунтована, але з деякими неточностями. Студент виявляє вміння рецензувати відповіді інших та опрацьовувати матеріал самостійно.

4 бали – студент володіє глибокими та міцними знаннями, здатний використовувати їх у нестандартних ситуаціях; може визначати тенденції та протиріччя процесів; робить аргументовані висновки; критично оцінює окремі нові факти, явища, ідеї; використовує додаткові джерела та матеріали; самостійно визначає окремі цілі власної учбової діяльності; вирішує творчі завдання; відрізняє упереджену інформацію від об'єктивної; здатен сприйняти іншу позицію як альтернативну.

5 балів – студент має системні, дієві знання, виявляє творчі здібності у навчальній діяльності, користується широким арсеналом засобів-доказів своєї думки, вирішує складні проблемні завдання, схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ; вміє ставити й розв'язувати проблеми, самостійно здобувати та використовувати інформацію, виявляє власне ставлення до неї; логічно і творчо викладає матеріал в усній та письмовій формі; розвиває свої обдарування та нахили.

Форми контролю результатів навчальної діяльності студентів та їх оцінювання

Ситуативні (практичні) завдання	Критерії оцінювання
11-10	Вичерпне висвітлення обраної проблематики, чіткий виклад матеріалу, ґрунтовний аналіз поданого, використання інформації широкого діапазону,

	творче оперування матеріалом, робота виконана правильно і самостійно, відбиває належний рівень знань, та сформованість практичних навичок; оформлена згідно вимог, які висуваються для даного типу завдань
9-7	Якісне викладання матеріалу з обраної проблематики з уривчастим аналізом матеріалу, робота виконана самостійно, містить несуттєві помилки, відбиває належний рівень знань; оформлена згідно вимог, які висуваються для даного типу завдань.
6-4	Систематизований та логічний виклад матеріалу, робота виконана, але містить помилки, відбиває недостатній рівень знань та недостатню сформованість практичних навичок; оформлення роботи не в повній мірі відповідає вимогам, що висуваються для даного типу завдань.
3-1	Часткове структуроване викладання матеріалу, виконана робота не відповідає вимогам, які вказані вище як критерії для виставлення позитивної оцінки.
0	Текст і зміст роботи не відповідає темі. Робота має неохайний вигляд. Студент не розуміє питання теми.
Максимальна оцінка студента за даний компонент програми 48 балів (10 завдань по 4,8 балів)	

Форма контролю	Максимальна кількість балів
Контрольна робота (тестування)	3x4 бали = 12 балів
Ситуативні (практичні) завдання	10x4,8 бали = 48 балів
Залік	40
Всього	100

Комплексна діагностика знань, умінь та навичок студентів з дисципліни здійснюється на основі результатів проведення поточного і підсумкового контролю знань (заліку).

Шкала оцінювання ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

Рекомендована література

Основна:

1. Романовський О. Г. Психологія екстремальних та кризових ситуацій: навч.-метод. посібник / О. Г. Романовський, А. І. Черкашин, Л. М. Грень та ін.-Харків: Вид.-во Іванченка І. С., 2022.- 356 с.
2. Черезова І. О. Психологія життєвих криз особистості: навч. посібник / І. О. Черезова.- Бердянськ: ЮДПУ, 2016.- 193 с.
3. Кісарчук З. Г. (ред.). Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових подій: метод. посібник. - К.:Логос, 2015.- 207 с.
4. Методичні рекомендації "Перша психологічна допомога. Алгоритм дій". К.: МОН, 2022.- URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vl387729-22#n10>

Додаткова:

1. Булах І. С. Психологія життєвих криз особистості: навч. посібник / І. С. Булах.- Вінниця: ТОВ «НіланЛТД», 2015.
2. Байер О. О. Життєві кризи особистості: навч. посібник / О. О. Байєр.-Дніпропетровськ: Вид.-во ДНУ, 2010.- 244 с.
73. Черезова І. Психологія життєвих криз особистості: навч. посібник / І. Черезова.- Бердянськ, 2016.- 193 с.
4. Орбан-Лембрик Л. Є. Соціальна психологія: навч. посібник /Л. Є. Орбан-Лембрик.- К.: Академвидав, 2005.
5. Осипова А. А. Довідник психолога по роботі в кризових ситуаціях / А. А. Осипова. - Р.н/Д: Фенікс, 2006 (рос.)
6. Титаренко Т. Життєві кризи: технологія консультування (в 2-х ч.) / т. Титаренко.- К.: Главник, 2007.
7. Приходько І. І. Психологія екстремальної діяльності: навч. посібник / І. І. Приходько, О. С. Колесніченко, О. В. Тімченко та ін.- Х.: НА НГУ, 2016.- 571 с.
8. Екстрена медична допомога травмованим на догоспітальному етапі: навчальний посібник / [В.О. Крилюк, С.О. Гур'єв, А.А. Гудима та ін. - Київ. - 2017.- 400 с.
9. Екстрена медична допомога військовослужбовцям на догоспітальному етапі в умовах збройних конфліктів: Навчальний посібник / Бадюк М.І., Ковида Д.В., Микита О.О., Козачок В.Ю., Середа І.К., Швець А.В. // За редакцією професора Бадюка М.І. - К.: СПД. Чалчинська Н.В., 2018. - 212 с.
10. Екстрена медична допомога (догоспітальні протоколи): посібник // за редакцією професора О.В. Богомолець, професора Г.Г. Роштіна. - Київ. Юстон. - 2016.- 212 с.
11. Вказівки щодо збереження психічного здоров'я військовослужбовців в зоні застосування військ (сил) та під час відновлення боєздатності військових частин (підрозділів) / А.В. Верба, О.А. Барбазюк, А.В. Швець, В.В. Стеблюк та ін. // під заг. ред. Головного психіатра МО України, доктора медичних наук О.В. Друзя, Головного психіатра МВС України, доктора медичних наук Гічуна В.С. К., 2017. - 83 с.
12. Волошин П.В. Принципи медико-психологічної реабілітації осіб, які постраждали під час виконання службових обов'язків в Україні / П.В. Волошин, Н.О. Марута, Л.Ф. Шестопалова, І.В. Лінський //Український вісник психоневрології. – 2015. – Т. 23, вип. 2 (83). – С. 105.
13. Волошин П.В. Стратегія охорони психічного здоров'я населення України: сучасні можливості та перешкоди / П.В. Волошин, Н.О. Марута // Український вісник психоневрології. – 2015. – Т. 23, вип. 1 (82). – С. 5 – 11.
14. Гузенко В.А. Психологічна діагностика : навчально-методичний посібник / В.А. Гузенко, Ю.В. Тодорцева; Одеський національний політехнічний університет. – Одеса : Букаєв В.В., 2013. – 267 с. : іл., табл.
15. Депресія (легкий або помірний депресивні епізоди без соматичного синдрому або з соматичним синдромом : адаптована клінічна настанова, заснована на доказах / Державний експертний центр Міністерства охорони здоров'я України; Асоціація психіатрів України. – 2014. – 65 с.
16. Діагностика, терапія та профілактика медико-психологічних наслідків бойових дій в сучасних умовах. Методичні рекомендації / П.В. Волошин та ін. - Харків, 2014. - 80 с.